

Органи опіки та піклування мають право, якщо це потрібно для захисту інтересів підопічних, обмежувати право опікуна на розпорядження вкладами, внесеними будь-ким на ім'я підопічного.

Орган опіки та піклування здійснює контроль за діяльністю опікунів шляхом планових відвідувань осіб, які перебувають під опікою. Періодичність таких відвідувань встановлюється окремим графіком, але не частіше ніж раз на рік, крім першої перевірки, яка проводиться через 3 місяці після встановлення опіки (п. 4.14 Правил опіки та піклування).

Про результати перевірки складається акт у двох примірниках, один з яких зберігається в органах опіки та піклування і є підставою для оцінки діяльності опікуна, а інший пересилається опікуну.

Орган опіки та піклування зобов'язаний, а особа, стосовно якої припинено опіку, має право вимагати від опікуна або піклувальника відшкодування збитків, завданих підопічному недобросовісним виконанням опікуном своїх обов'язків. Відповідальність опікуна за шкоду, заподіяну підопічному, визначається загальними правилами цивільного законодавства [4, 265-270; 5, 198].

У ст. 71 ЦК України визначено правочини, які вчиняються з дозволу органу опіки та піклування. Так, опікун не має права без дозволу органу опіки та піклування: відмовитися від майнових прав підопічного; видавати письмові зобов'язання від імені підопічного; укладати договори, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації, в тому числі договори щодо поділу або обміну житлового будинку, квартири; укладати договори щодо іншого цінного майна.

Також згідно ч. 3 ст. 17 ЗУ «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001р. опікун не має права без одержання попереднього дозволу органу опіки та піклування укладати договори, які підлягають нотаріальному посвідченню або спеціальній реєстрації, відмовлятися від належних дитині майнових прав, здійснювати розподіл, обмін, відчуження житла, зобов'язуватися від імені дитини порукою, видавати письмові зобов'язання.

У разі вчинення опікуном таких видів правочинів без дозволу органу опіки та піклування вони є нікчемними за підставами, передбаченими ст. 224 ЦК України. Оскільки законодавством не встановлено форму, в якій має бути виражена згода органу опіки та піклування на вчинення правочинів, зазначених у ч. 1 ст. 71 ЦК України, то вона має відповідати формі правочину, на вчинення якого дається дозвіл.

Призначені опікуни підзвітні та підконтрольні органам опіки та піклування. Останні здійснюють нагляд за їхньою діяльністю, що передбачає обов'язкове й систематичне спостереження за умовами життя підопічних,

виконанням опікунами своїх обов'язків, у тому числі з управління майном, а також надання опікунам необхідної допомоги й сприяння. Порядок і форми нагляду визначаються з урахуванням особливостей кожного виду опіки (над недієздатними, малолітніми).

Контроль за дотриманням прав дитини, над якою встановлено опіку, здійснює орган опіки та піклування (ст. 246 СК України).

Відповідно до 79 ЦК України дії опікуна, рішення органу опіки та піклування можуть бути оскаржені до відповідного органу опіки та піклування або до суду. Зі скаргю на дії опікуна може звернутися сам підопічний та інші особи – в інтересах підопічного (родичі, сусіди, працівники медичних закладів і закладів соціального захисту населення). Рішення органів опіки і піклування про призначення або звільнення опікунів і піклувальників від виконання своїх обов'язків, а також з інших питань опіки і піклування можуть бути оскаржені заінтересованими особами до відповідного органу, якому підпорядкований орган опіки та піклування, або до суду. Із скаргю на рішення органу опіки та піклування у порядку адміністративного судочинства може звернутися будь-яка особа, яка вважає, що рішенням порушено її права чи законні інтереси.

Література:

1. Д'ячкова Н.А. Опіка як спосіб охорони майнових прав фізичних осіб: Автореф. дис... канд. юрид. наук. – К., 2006. – 20 с.
2. Цивільне право в Україні: Курс лекцій: У 6 т. Т.1 / Р.Б. Шишка (керівник авт. кол.), О.Л.Зайцев, Є.О.Мічурін та ін.; За ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора. – Харків: Національний університет внутрішніх справ, 2004.
3. Цивільний кодекс України// Офіційний вісник України. – 2003. – № 11.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К: Юрінком Інтер, 2005. – Т. 1. – С. 127.
5. Цивільне право України: Навч. посібник / Ю.В. Білоусов, С.В. Лозинська, С.Д. Русу та ін.; За ред. Р.О. Стефанчука. – К.: Наукова думка; Прецедент, 2004.

Некіт Катерина Георгіївна,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ПОДІЛУ ПОДРУЖНЬОГО МАЙНА

Розподіл подружнього майна може мати місце під час розірвання шлюбу, коли за ініціативою подружжя поділяється нажите в шлюбі майно, але також і в будь-який інший момент часу – як у період перебування у шлюбі, так і після

його розірвання. Так, відповідно до ст. 69 СК України, дружина і чоловік мають право на поділ майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності, незалежно від розірвання шлюбу. Це формулювання означає, що: 1) поділ спільного майна може здійснюватися під час перебування в шлюбі; 2) розірвання шлюбу не тягне автоматично за собою поділ спільного майна (відповідно до ст. 68 СК України, розірвання шлюбу не припиняє права спільної сумісної власності на майно, набуте за час шлюбу).

Перш за все, слід зазначити, що у випадку поділу майна при розірванні шлюбу, майно, що є особистою приватною власністю одного з подружжя, залишається тому з подружжя, кому воно належало, крім деяких випадків, встановлених законом, коли суд може визнати право спільної власності на майно, що належало одному з подружжя, або на частку в особистому майні (див. ст. ст. 57, 62 СК України). Спільною сумісною власністю подружжя, що підлягає поділу (ст. ст. 60, 69 СК України, ч. 3 ст. 368 ЦК України), відповідно до ч. ч. 2, 3 ст. 325 ЦК України можуть бути будь-які види майна, за винятком тих, які згідно із законом не можуть їм належати (виключені з цивільного обороту), незалежно від того, на ім'я кого з подружжя вони були придбані чи внесені грошовими коштами, якщо інше не встановлено шлюбним договором чи законом. Це, зокрема, можуть бути: квартири, жилі й садові будинки; земельні ділянки та насадження на них, продуктивна і робоча худоба, засоби виробництва, транспортні засоби; грошові кошти, акції та інші цінні папери, паснакопичення в житлово-будівельному, дачно-будівельному, гаражно-будівельному кооперативі; грошові суми та майно, належні подружжю за іншими зобов'язальними правовідносинами, тощо.

Майно, яке належало одному з подружжя, може бути віднесено до спільної сумісної власності укладеною при реєстрації шлюбу угодою (шлюбним договором) або визнано такою власністю судом з тих підстав, що за час шлюбу його цінність істотно збільшилася внаслідок трудових або грошових затрат другого з подружжя чи їх обох [1].

Порядок поділу майна, що належить подружжю на праві спільної сумісної власності врегульовано ст. 372 ЦК України та ст. ст. 69-72 СК України. Крім того, необхідно враховувати правові позиції ВСУ зі вказаного питання, зокрема, Постанову Пленуму ВСУ від 21.12.2007 р. «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя», Правовий висновок ВСУ у спорі щодо поділу між подружжям незавершеного будівництвом будинку (Постанова ВСУ від 16 грудня 2015 року № 6-2710цс15), Правовий висновок ВСУ у спорі про визнання об'єктом права спільної сумісної власності подружжя земельної ділянки, приватизованої одним

із подружжя в період шлюбу (Постанова ВСУ від 16 грудня 2015 року № 6-2710цс15), Правовий висновок ВСУ у спорі про поділ спільного майна подружжя (Постанова ВСУ від 19 червня 2013 № 6-55 цс 13), Постанову ВСУ від 02.10.2013 р. №6-79цс13, Постанову ВСУ від 01.07.2016 р. № 6-612цс15, Постанову ВСУ від 18.01.2017 р. № 6-2565цс16, Постанову ВСУ від 05.07.2017 р. № 6-2405цс16.

Як зазначалось, дружина і чоловік мають право розділити майно за взаємною згодою, тобто добровільно. Така згода оформлюється договором. При цьому договір про поділ житлового будинку, квартири, іншого нерухомого майна, а також про виділ нерухомого майна дружині, чоловікові зі складу усього майна подружжя має бути нотаріально посвідчений (ст. 69 СК України).

Поділ майна може також відбуватися в судовому порядку. За загальним правилом, у разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором. Проте розмір часток подружжя може бути змінено як у бік збільшення, так і у бік зменшення. Наприклад, суд може відступити від засади рівності часток подружжя за обставин, що мають істотне значення, зокрема якщо один із них не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї, ухилявся від участі в утриманні дитини (дітей), приховав, знищив чи пошкодив спільне майно, витрачав його на шкоду інтересам сім'ї. Також за рішенням суду частка майна дружини, чоловіка може бути збільшена, якщо з нею, ним проживають діти, а також непрацездатні повнолітні син, дочка, за умови, що розмір аліментів, які вони одержують, недостатній для забезпечення їхнього фізичного, духовного розвитку та лікування (ст. 70 СК України).

Що стосується способу та порядку поділу спільного майна, то за загальним правилом, майно поділяється між подружжям в натурі. Але це не завжди є можливим, оскільки неподільні речі неможливо поділити в натурі. У таких випадках неподільну річ присуджують одному з подружжя, при цьому важливо правильно формулювати позовні вимоги, а саме, безпосередньо просити суд присудити неподільну річ (наприклад, автомобіль) одному з подружжя, тоді як іншому передається грошовий еквівалент вартості половини автомобіля. Важливо також пам'ятати, що присудження одному з подружжя грошової компенсації замість його частки у праві спільної сумісної власності на майно, зокрема на житловий будинок, квартиру, земельну ділянку, допускається лише за його згодою, крім випадків, передбачених ЦК України та за умови попереднього внесення другим із подружжя відповідної грошової суми на депозитний рахунок суду (див. Постанову ВСУ від 05.07.2017 р. № 6-2405цс16). Діє також загальне правило, що речі для професійних занять

присуджуються тому з подружжя, хто використовував їх у своїй професійній діяльності. Вартість цих речей враховується при присудженні іншого майна другому з подружжя.

Особливу увагу слід звернути на позовну давність, що застосовується до вимог про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя. Відповідно до ст. 72 СК України, до вимоги про поділ майна, заявленої після розірвання шлюбу, застосовується позовна давність у три роки. Згідно з абз. 2 ч. 2 ст. 72 СК України, позовна давність обчислюється від дня, коли один із співвласників дізнався або міг дізнатися про порушення свого права власності.

Слід зазначити, що в судовій практиці зустрічаються випадки, коли питання про поділ спільного майна подружжя вирішується таким чином: якщо інший з подружжя заявляє, що з моменту розірвання шлюбу вже сплинуло більше трьох років, суд відмовляє позивачеві у задоволенні позову. При цьому в програвшій сторони може скластися уява, що вона втратила право на майно, яке було нею придбано в шлюбі за спільні кошти. Але ж це суперечить розумінню самого поняття позовної давності. Позовна давність – є строком, протягом якого особа, чиє право порушено, може звернутися до суду за його захистом. Сплив позовної давності припиняє право особи вимагати захисту своїх інтересів у судовому порядку, але позовна давність тим і відрізняється від преклюзивних строків, що її сплив тягне припинення права на звернення до суду за захистом, а не самого права. Тобто відмова суду у задоволенні позову про поділ спільного майна подружжя на підставі ст. 72 СК України ще не означає припинення права іншого з подружжя на спільне майно. Така відмова означає лише неможливість вимагати поділу спільного майна, як майна подружжя за правилами СК України. При цьому колишнє подружжя залишаються співвласниками майна, яке було придбано ними під час шлюбу, але порядок користування, розпорядження та поділу такого майна буде здійснюватися вже не за правилами СК України, а відповідно до норм ЦК України про спільну сумісну власність. Тобто при поділі такого майна вже не можуть бути застосовані норми глави 8 СК України, зокрема, положення СК України про збільшення частки одного з подружжя з урахуванням інтересів дітей тощо.

Власне, такий підхід відображено у ст. 68 СК України, згідно якої розпорядження майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності, після розірвання шлюбу здійснюється співвласниками виключно за взаємною згодою, відповідно до Цивільного кодексу України.

Тобто якщо не було здійснено добровільного або судового поділу майна подружжя, таке майно зберігає режим спільності на невизначений час. Режим

спільності може припинитися у випадку: 1) подальшого поділу майна подружжя; 2) смерті колишнього подружжя або одного з них [2]. При цьому поділ такого майна буде здійснюватися не за правилами сімейного законодавства, а відповідно до положень ст. 372 ЦК України.

Література:

1. Постанова Пленуму ВСУ від 21.12.2007 р. «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя». – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/3DFE1538D09860A5C2257AF40056EBC8?OpenDocument&Highlight=0,%EF%EE%E4%B3%EB](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/3DFE1538D09860A5C2257AF40056EBC8?OpenDocument&Highlight=0,%EF%EE%E4%B3%EB)
2. Жилінкова І. Здійснення права спільної сумісної власності після розірвання шлюбу // Мала енциклопедія нотаріуса: науково-практичний журнал. – 2015. – № 1. – Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0ahUKEwjP6cS036nJAhUknXIKHT6DDSwQFggxMAM&url=http%3A%2F%2Fyuradnik.com.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2014%2F10%2Fmen01_2011_c63_SimPravo_Zhilinkova.doc&usq=AFQjCNG2uEDbPo0CVHKJnlMxOJJcpr5_9Q&bvm=bv.108194040,d.bGQ&cad=rja

Сафончик Оксана Іванівна,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ І П

В СК України не надається визначення шлюбного договору. Виходячи з аналізу норм СК України та його загальної характеристики, можна дійти висновку, що шлюбний договір – домовленість осіб, які вступають у шлюб, визначає їхні майнові права та обов'язки у шлюбі та у разі його розірвання.

Більшість вчених сходяться на тій думці, що шлюбний договір, форма цього договору, умови його дійсності, підстави визнання недійсним, процедура укладення та примусового виконання, багато інших моментів наочно показують, що в цьому випадку використовуються загальні цивільно-правові конструкції договірних прав.

Частина 1 статті 92 СК України присвячена визначенню сторін шлюбного договору, якими можуть бути: особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу; подружжя – особи, що вже перебувають у шлюбі. Ніхто інший не може виступати стороною шлюбного договору.